

dí ještě talentovanější a chytřejší jedinci, a to zejména u malých kmenů. Ale i kdyby po sobě žádné děti nezanechali, stále by ještě v kmenu zůstali jejich pokrevní příbuzní. Ze zkušenosti zemědělců⁴ pak víme, že ukáže-li se při porážce, že je nějaké zvíře hodnotné, dají se žádoucí vlastnosti získat zachováním a chovem jeho příbuzných.

Obraťme nyní pozornost ke společenským a morálním vlastnostem. Aby se pravěcí lidé nebo lidoopí předchůdci člověka mohli stát společenskými, museli získat totéž instinktivní cítění, které vede ostatní živočichy k pospolitému způsobu života. O tom není pochyb. Byli zřejmě nešťastní, když se museli odloučit od svých druhů, k nimž cítili i určitou lásku, varovali se navzájem před nebezpečím a pomáhali si v útoku i obraně. To vše předpokládá určitou míru soucitu, věrnosti a statečnosti. Tyto společenské vlastnosti, o jejichž nesmírném významu pro nižší živočichy nikdo nepochybuje, získali lidé zřejmě podobným způsobem, a to prostřednictvím přírodního výběru, kterému napomáhal vrozený zvyk. Když se utkaly dva kmény divochů, které žily na jediném území, pak kmen, který měl více statečných a oddaných příslušníků, vždy ochotných varovat se navzájem před nebezpečím, pomáhat si a chránit jeden druhého, měl více předpokladů k přemožení druhého kmene, ovšem za předpokladu, že ostatní podmínky byly vyrovnané. Nesmíme zapomínat, jak obrovský význam musí mít v nekonečných válkách přírodních lidí věrnost a statečnost. Přednost ukázněných vojáků před neukázněnými tlupami spočívá hlavně v důvěře, kterou každý z mužů cítí ke svým druhům. Poslušnost, jak dobře ukázal pan Bagehot⁵, má velkou cenu, neboť jakákoliv vláda je lepší než úplné bezvládní. Sobečtí a svárliví lidé nedokáží žít pospolitě a bez pospolitosti nelze ničeho dosáhnout. Kmen bohatě obdařený těmito vlastnostmi se vždy rozroste a vítězí nad ostatními kmény, ale jak ukazují dějiny, bývá později přemožen nějakým jiným kmenem, který má těchto vlastností ještě více. A tak se společenské a morální kvality pomalu vyvíjejí a šíří po celém světě.

Lze si však položit otázku, jak mohlo dojít k tomu, že v rámci jednoho kmene najednou mnoho členů získalo tyto společenské a morální vlastnosti, a jak poté došlo ke zvýšení stupně jejich dokonalosti. Je totiž velmi pochybné, že by lidé, kteří již znají soucit a pomáhají ostatním nebo kteří jsou nejvěrnější svým druhům, po sobě zanechali více potomků než sobečtí a zrádní příslušníci daného kmene. Člověk, který byl ochoten raději obětovat život než zradit své druhy, což je u divochů časté, po sobě mnohdy nezanechal žádné potomky, kteří by zdědili jeho ušlechtilou povahu. Nejstatečnější muži, kteří vždy stáli v bojích v první řadě a dobrovolně nasazovali životy za ostatní, v průměru umírali mnohem dříve než ostatní. Proto se nezdá příliš pravděpodobné, že by se množství lidí nadaných takovými ctnostmi či stupeň dokonalosti těchto ctností mohly zvyšovat přírodním výběrem, tedy přežíváním těch nejlepších. Nemluvíme zde totiž o vítězství jednoho kmene nad druhým.

Okolnosti, které vedou ke zvýšenému počtu takto obdařených příslušníků v rámci jednoho kmene, jsou sice příliš složité, než abychom je mohli zcela pochopit, ale přesto můžeme vystopovat některé pravděpodobné stupně tohoto vývoje. Za prvé je zřejmé, že díky zdokonaleným rozumovým schopnostem a předvídatosti příslušníků kmene každý brzy pochopí, že bude-li pomáhat svým bližním, získá také na oplátku jejich pomoc. Veden tímto sobeckým motivem, osvojí si zřejmě zvyk pomáhat svým bližním, přičemž zvyk vykonávat dobré skutky rozhodně posiluje schopnost soucitu, která pak dává první podněty k dobrým činům. A navíc zvyky, které jsou po mnohé generace posilovány, mívají sklon k dědičnosti.

Dalším a mnohem silnějším podnětem k rozvoji společenských ctností je však uznání či zavržení od našich bližních. Jak jsme již viděli, soucit v nás vyvolává zvyk respektovat uznání či odsouzení ostatních, přičemž po uznání toužíme a odsouzení, je-li zaměřené proti nám, se obáváme. Tento cit jsme zřejmě původně získali, jako všechny ostatní společenské instinkty, prostřednictvím přírodního výběru. Nemůžeme

ovšem říct, kdy přesně v našem vývoji si předchůdci člověka začali uvědomovat chválu či hanu ostatních a řídit se jí. Je nicméně zřejmé, že i psi vnímají povzbuzení, chválu a pokárání. I nejzaostalejší divoši znají pocit pýchy, což jasně dávají najevo tím, jak si ukládají trofeje za svoji chrabrost, jak jsou zvyklí nesmírně se vychloubat i jakou krajní péči věnují svému osobnímu zjevu a zdobení vlastního těla. Kdyby jim nezáleželo na mínění ostatních, pak by takové projevy neměly žádný smysl.

Přírodní lidé jsou jistě zahanbeni, poruší-li jakékoliv pravidlo, a pocítují zřejmě velké výčitky svědomí, jak to ukazuje případ Austrálce, který chřadl a neměl klidu, protože nezabil nějakou ženu, aby si tak usmířil ducha své zemřelé manželky. Třebaže jsem se nesetkal s žádným podobným případem, lze těžko předpokládat, že by člověk, který raději obětuje svůj život, než aby zradil svůj kmen, anebo který spíše půjde do vězení, než aby porušil slib⁶, necítil nejhlubší výčitky svědomí, kdyby nesplnil povinnost, kterou pokládá za posvátnou.

Můžeme proto dospět k závěru, že naši předkové byli již ve velmi dávných dobách ovlivňováni chválou či hanou svých bližních. Je jasné, že by příslušníci stejného kmene souhlasili s jednáním, které by se jim zdálo prospěšné pro obecné dobro, a odsuzovali by jednání, v němž by viděli zlo. Prokazovat dobro ostatním – činit ostatním to, co chci, aby činili oni mně – taková je podstata morálky. Je proto těžké docenit význam, jaký měla v pradávném období touha po chvále a strach před pohanou. Člověk, který by nikdy nepotlačil nějakou hlubokou instinktivní touhu, aby obětoval svůj život pro dobro ostatních, mohl být k takovým činům vyburcován svou touhou po slávě, a svým příkladem pak podnítil tutéž touhu po slávě v ostatních mužích a vzbudil v nich ušlechtilý pocit obdivu. Tím by učinil pro svůj kmen mnohem víc, než kdyby stvořil potomky, kteří by pravděpodobně zdědili jeho vynikající vlastnosti.

Čím více má člověk zkušeností a rozumu, tím spíše chápe vzdálenější následky svého jednání a začíná si cenit, či dokonce pokládá za posvátné osobní ctnosti, umírněnost, cudnost

atd., které v dřívějších dobách, jak jsme si již ukázali, zůstávaly naprosto nepovšimnuty. Není však třeba, abych zde opákoval, co jsem již k tomuto tématu řekl ve čtvrté kapitole. Tímto způsobem se nakonec náš smysl pro morálku čili svědomí stává velmi složitým pocitem, který vyplývá ze společenských instinktů, do značné míry je veden uznáním našich bližních, řídí se rozumem, osobními zájmy a později i hlubokými náboženskými city a který se upevňuje výchovou a zvykem.

Nesmíme však zapomínat, že ačkoliv vysoká morální úroveň poskytuje jedinci a jeho dětem jen malou, či dokonce nulovou osobní výhodu, zvyšuje počet vyspělých lidí v daném kmeni, a takový pokrok v morální úrovni daného společenství je bezesporu nesmírnou výhodou proti ostatním kmenům. Má-li kmen mnoho členů, kteří mají vysoce vyvinutý smysl pro kmenovou pospolitost, věrnost, poslušnost a odvalu a kteří jsou vždy ochotni pomáhat jeden druhému a obětovat se pro společné blaho, pak takový kmen musí převládnout nad většinou ostatních kmenů. Zde se již projevuje přírodní výběr. Ve všech dobách a po celém světě se jednotlivé kmeny navzájem vytlačovaly; a protože v jejich úspěchu sehrála významnou roli morálka, všude stoupala a zvyšovala se mravní úroveň a zvyšoval se počet morálně vyspělých lidí.

Je však velmi obtížné zjistit, proč právě tento kmen a ne jiný převládl nad ostatními a postoupil na vyšší stupeň civilizace. Mnohé přírodní národy jsou dnes na stejné úrovni, na jaké byly před několika staletími, kdy byly objeveny. Jak poznamenává pan Bagehot, často považujeme pokrok za přirozený rys lidské společnosti, ale historie tuto domněnku vyvrací. Dříve lidé ani žádnou představu pokroku neměli a východní národy ji nemají dodnes. Podle další významné autority, pana Henryho Maina⁷, „většina lidstva nikdy neprojevila ani sebemenší přání, aby se zlepšilo zřízení jejich občanského života“. Pokrok zřejmě závisí na souhře mnoha příznivých podmínek, které jsou příliš složité, než aby se daly uchopit. Avšak mnozí badatelé tvrdí, že na pokrok působí velmi příznivě chladné podnebí, neboť nutí člověka k rozvíjení výrobní

a umělecké činnosti. Tak například Eskymáci byli nemilosrdně nuceni činit mnoho důmyslných objevů, avšak místní kruté podnebí jim neumožnilo další pokrok. Kočovní způsob života, ať už na širých pláních nebo v hlubokých tropických pralesích či na pobřežích moří, byl ve všech případech brzdou pokroku. Když jsem pozoroval obyvatele Ohňové země, napadlo mne, že vlastnictví nějakého majetku a stálého obydlí a spojení mnoha rodin pod vládou jednoho vůdce jsou nepostradatelnými předpoklady civilizace. Takový způsob života si zřejmě vynucuje zúrodnění půdy, přičemž k prvním krokům v zemědělství pravděpodobně dochází důsledkem nějaké náhody, jak jsem ukázal již na jiném místě⁸, například spadnou-li z ovocného stromu na nějaký kus pohnojené půdy semínka a vyroste z nich mimořádně dobrá odrůda. Avšak v současné době nejsme schopni určit, kdy se přírodní lidé poprvé vydali na cestu k civilizaci.

Vliv přírodního výběru na civilizované národy

Až dosud jsme se zabývali vývojem člověka pouze od jeho předlidských forem až po současné divochy, ale stálo by snad za to připojit i několik poznámek o vlivu přírodního výběru na civilizované národy. Touto otázkou se velmi seriózně zabýval pan W. R. Greg⁹ a před ním také pánové Wallace a Galton¹⁰; většinu svých poznámek proto čerpám z děl těchto tří autorů. Mezi divochy duševně či tělesně slabí jedinci brzy umírají a přežívají obyčejně jen jedinci pevného zdraví. Na druhé straně my, civilizovaní lidé, děláme vše pro to, abychom snížili úmrtnost; stavíme ústavy pro slabomyslné, tělesně postižené a nemocné, zavádíme zákony na ochranu chudých a naši lékaři vynakládají veškerý svůj um, aby udrželi každý život tak dlouho, jak jen to je možné. Máme důvod se domnívat, že očkování zachránilo tisíce lidí slabého zdraví, kteří by jinak zahynuli na neštovice, a tak se slabí příslušníci civilizovaných společností dále rozmnožují – a žádný chovatel domácích zvířat nebude pochybovat o tom, že to musí lidské rase velice

škodit. Je překvapivé, jak rychle působí nedostatečná nebo nepravděpodobná péče na kvalitu domácího chovu. Sotva se najde někdo tak nerozumný, kdo by pokračoval v chovu právě těch nejhorších jedinců, nejde-li ovšem o lidi.

Pocítujeme-li povinnost pomáhat slabým, je to hlavně důsledek soucitu, který jsme původně získali jako jeden ze společenských instinktů, ale který se později, jak jsem již výše uvedl, postupně zjemňoval a rozšiřoval. Soucitu se nemůžeme vzdát ani tehdy, nabádá-li nás k tomu neúprosný rozum, aniž bychom v sobě nezničili nejušlechtilejší rys své povahy. Chirurg v sobě může potlačit při operaci soucit, neboť ví, že jedná pro dobro pacienta, avšak kdybychom úmyslně zanedbávali slabé a nemocné, docílili bychom tím nějaké budoucí výhody pouze za cenu nesmírného zla v přítomnosti. Musíme proto snášet zajisté zlé důsledky toho, že slabí jedinci přežívají a rozmnožují se; avšak takové rozmnožování je omezeno alespoň tím, že slabší a méněcenní jedinci se neženou a nevdávají v takové míře jako lidé zdraví. Toto omezení by se mohlo ještě více upevnit, kdyby lidé tělesně i duševně slabí upustili od sňatků docela, i když v něco takového lze spíše jen doufat, než to očekávat.

V každé zemi, která má početnou armádu, jsou nejzdravější mladí muži odváděni na vojnu nebo se sami do armády hlásí. Jsou tak za války předčasně vystavováni nebezpečí smrti, často propadají mravní zkáze a nemohou se v mládí oženit. Naproti tomu menší a slabší muži chatrného zdraví zůstávají doma, a mají tak mnohem lepší možnost oženit se a zanechat po sobě potomky.¹¹

Člověk hromadí majetek a odkazuje ho svým dětem, a tudíž jsou děti bohatých v honbě za úspěchem ve výhodě před dětmi chudými, a to nezávisle na jejich fyzické či duševní vyspělosti. Naproti tomu děti rodičů, kteří se dožívají nízkého věku, neboť jsou jen průměrného zdraví a síly, dědí majetek dříve než jiné děti a mohou také dříve uzavřít manželství a zanechat více potomků, kteří ovšem zdědí jejich chatrné zdraví. Dědictví samo o sobě nicméně není nic zlého, neboť bez

hromadění kapitálu by se nemohla rozvíjet řemesla, a právě díky nim se rozvíjely civilizované národy, které začaly převládat na celém světě a vystřídaly zaostalé skupiny lidí. Přiměřené hromadění bohatství ani nenarušuje proces přirozeného výběru. Když například chudý člověk trochu zbohatne a jeho děti se dají na obchod nebo na nějaké řemeslo, musí se nejprve prosadit. Nejlépe se pak uplatní ti, kteří jsou tělesně i duševně zdraví. Existence určitého počtu vzdělaných lidí, kteří si nemusí svou prací vydělávat na každodenní chléb, je tak důležitá, že ji ani nelze docenit. Tito lidé vykonávají veškerou vysoce intelektuální práci, na které závisí všechen hmotný pokrok, nemluvě ani o jiných jejich přednostech. Je pravda, že velké bohatství často mění lidi v bezcenné trubce, neboť denně vidíme boháče, kteří hloupě a rozmařile rozhazují svůj majetek, ale takových není nikdy mnoho a také jich ubývá.

Právo prvorozeného na získání dědičných statků je bezprostřednějším zlem, i když původně mohlo mít značnou výhodu, neboť vytvořilo vládnoucí vrstvu a jakákoliv vláda je nesporně lepší než bezvládnost. Nejstarší synové, ačkoliv jsou třeba tělesně i duševně slabí, vstupují do manželství, zatímco mladší synové se zpravidla nežení, přestože mohou být po těchto stránkách vyspělejší. Sebeneschopnější nejstarší synové s dědičnými právy zase nemohou úplně promarnit své bohatství, ale také zde, jako ve všech ostatních ohledech, jsou okolnosti civilizovaného života tak složité, že se vyskytují i nějaké vyrovnávací vlivy. Muži, kteří jsou svým právem prvorozených bohatí, si mohou brát po generace nejkrásnější a nejpůvabnější ženy, které jsou obvykle i zdravé a inteligentní. Zlé následky, které by muselo vyvolat stálé udržování téhož uzavřeného rodu bez jakéhokoliv výběru, jsou vyvažovány tím, že muži přející si rozšířit své bohatství a moc dosahují svých cílů tím, že si berou za ženy dědičky velkých majetků. Avšak dcery-jedináčky bývají často neplodné (uvádí to pan Galton¹²), a tak se neustále přerušuje přímá linie vznešených rodin a jejich bohatství odtéká postranními vrátky; naneštěs-

tí nikoliv směry, které by byly určovány nějakými vynikajícími kvalitami.

Civilizace sice mnoha způsoby omezuje vliv přírodního výběru, ale zřejmě naproti tomu přispívá k lepšímu tělesnému vývoji dobrou stravou a odstraněním občasných nedostatků. Vyplývá to již ze skutečnosti, že kdykoliv byli civilizovaní lidé porovnáváni s divochy, byli vždy shledáni tělesně zdatnějšími¹³. Civilizovaní lidé také nejsou o nic méně vytrvalí, jak dokázaly mnohé nebezpečné výpravy. Ani přepych bohatých nemůže napáchat příliš mnoho škody, neboť ve srovnání se zdravými Angličany nižších vrstev je délka života naší aristokracie u obou pohlaví jen o málo kratší.¹⁴

Obrátíme nyní svou pozornost k duševním schopnostem. Jestliže bychom členy každé společenské vrstvy rozdělili na dvě poloviny, z nichž jedna by zahrnovala duševně vyspělejší a druhá méně nadané jedince, pak první polovina by se určitě lépe uplatnila ve všech povoláních a vychovala by více potomstva. Je nesporné, že i v těch nejprostších činnostech je dovednost a obratnost určitou výhodou, i když v mnoha povoláních, vzhledem k značné dělbě práce, jen zcela malou. A proto se všechny civilizované národy snaží zvýšit počet i úroveň duševně schopných jedinců. Nechci však tvrdit, že tato tendence nemůže být víc než vyvážena jinými způsoby, jako například zvýšením počtu nedbalých a líných lidí, avšak i pro ty musí být určitou výhodou, jsou-li schopní a obratní.

Proti názorům, které jsem nyní vyslovil, byly často vzneseny námitky, že nejtalentovanější lidé v naší historii po sobě obvykle nezanechali potomky, kteří by zdělili jejich vynikající duševní schopnosti. Pan Galton praví¹⁵: „Velice lituji, že nemohu vyřešit jednoduchý problém, zda a nakolik jsou nadmíru inteligentní muži a ženy neplodní. Prokázal jsem však již, že nadaní muži rozhodně neplodní nejsou.“ Velcí zákonodárci, zakladatelé blahodárných náboženství, významní filosofové a vědci, kteří přinesli světu největší objevy, se zasloužili o po-

¹ O tom by se dalo v dnešní době sedavých zaměstnání silně pochybovat...